

Небојша Порчић*

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

**ДВА ПИСМА КРАЉА МИЛУТИНА
О ЗАКУПУ ТРГОВА МАЧВА И ЛИПНИК****

(I) вероватно пре 30. јула 1319;

(II) пре 16. фебруара 1321.

Сажетак: Рад доноси критичка издања, опис дипломатичких особина и просопографска, термилошка и топономастичка објашњења текста два писма српског краља Милутина властима града Дубровника из 1319. и 1321. године о наплати закупнине за право на убирање владарских прихода на трговима Мачва и Липник. Посебна пажња посвећена је сложеним околностима које су довеле дотле да закупци, тројица дубровачких властелина, неко време нису били у стању да исплате закупнину, због чега су били заточени на краљевом двору.

Кључне речи: средњи век, писма, Србија, Дубровник, Мачва, краљ Милутин.

Из последњих година владавине српског краља Стефана Уроша II Милутина сачувана су два писма која је овај владар упутио властима града Дубровника поводом наплате закупнине за право на убирање владарских прихода у два трга који су се налазили на северозападном ободу тадашње српске државе – Мачви и Липнику.¹ Оба писма сачувана су као званични преписи-преводи на италијански језик у књи-

---

* Ел. пошта: nebojsa.porcic@f.bg.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије: *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): политички, привредни, државни и правни процеси* (ев. бр. 177029).

¹ О обичају српских владара да издају ово право под закуп видети: А. Веселиновић, *Царински систем у Србији у доба Деспотовине*, ИГ 1–2 (1984) 11–19, са старијом литературом.

Небојша Порчић

гама дубровачке канцеларије које се данас налазе у Државном архиву у Дубровнику. Прво писмо (серија *Diversa Notariae*, књига 3, лист 211) забележено је под датумом 6. новембар 1319. године, а друго (*Diversa Cancellariae* 6, 88') под датумом 16. фебруар 1321. године. Уз оба писма постоје пропратне белешке дубровачког канцелара Поне Стамбертија, али, за разлику од неких других случајева,² у њима нема података о спољном изгледу оригиналних докумената, осим што се за друго писмо каже да је имало краљев печат. Изостаје и уобичајена напомена о томе да су писма изворно била на српском језику, али с обзиром на добро познату праксу српских владара у писменом саобраћају са Дубровником и самих Дубровчана у бележењу српских докумената ове врсте, у то не треба сумњати.

I Прво писмо о закупу тргова Мачва и Липник
(вероватно пре 30. јула, свакако пре 6. новембра 1319)

Ранија издања: Писмо су издали М. Пуцић, *Споменици српски* II, бр. 64, стр. 45 (исправке: К. Јиречек, *Споменици српски*, 103) и Т. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik VIII*, br. 446, str. 545–546. Оба издања садрже већи број грешака које донекле утичу на смисао текста, али не умањују битно његову изворну вредност.

Текст писма

Hoc est exemplum quarumdam licterarum missarum per dominum regem [2] Urossum domino Ugholino Justiniano, comiti Raugii, et consilio [3] et comuni dicte civitatis, exemplatis per me, Ponem, cancellarium comunis, de [4] mandato domini comitis et sui consilii, cuius tenor talis est:

[5] Al caro ed amorevole parente de reame Ugholin Justinian, conte Raugii. [6] Lo reame per lo ben placer di Dio sano e, e l amorevol scriptura de reame [7] san vi possa trovar. Sappie che lli e rimasi debitori a reame Piero de Ribiça, [8] Nicchola de Petrena et Gervasio de Dersa 10 viiiic perperi veneti, e si mi disse [9] che mi debia dar piaçaria ciascadun per se che mi debian pagar tucto in[10]fine a sancto Dimitri. Unde sia mi lo vostro caro amore, tole mi che mi dian [11] plaçaria buoni ciascadun per se, si e che li mi debian pagar infine al di [12] de sancto Di-

---

² Уп. описе истог канцелара уз документе издате у ССА 1 (2002) 33 и ССА 7 (2008) 40.

mitri viiiic perperi de Venetia. E se lli non pagassono, et sovra voi
15 co|13|mete che mi debie traher questo debito, impero ch-io cognosco
lo vostro caro |14| amore vui prode per li servigi³ del reame. E mete vi
a vedere. E quando |15| avere tolto bone placiarie, tali che mi possan
pagar infine al |16| die de sancto Dimitri, scrive mi ch-io no li vollio
largare di corte de |17| reame infine tanto che no vien carta da parte vo-
20 stra delle plaçarie.

|18| Facta fuit solutio dictorum viiiic perperorum domino Pasque
episcopo Scutariensi et Jureç Mi|19|rosclavich, nunctiis domini regis,
scripta in proximo preterito quarto folio istius |20| quaterni die xxviii
Octubris.⁴

Превод писма

Ово је препис једног писма које је послао господин краљ Урош господину Уголину Јустинијану, кнезу Дубровника, и већу и општини реченог града, а преписао сам га ја, Поне, канцелар општине, по налогу господина кнеза и његовог већа. Његов садржај је овакав:

Драгом и љубазном сроднику краљевства ми Уголину Јустинијану, кнезу Дубровника. Краљевство ми добром вољом Божјом здраво јест, а љубазно писмо краљевства ми нека вас затекне здраве. Да знате да су остали дужни краљевству ми Петар Рибичић, Никола Петронић и Гervasije Држић 900 венецијанских перпера, и речено је да треба да ми дају јемство сваки за себе да ће ми све платити до Митровдана. Стога, тако ми ваше драге љубави, учините да ми дају ваљано јемство сваки за себе да ће ми платити до Митровдана 900 венецијанских перпера. А ако не плате, вама поверавам да ми извучете тај дуг, зато што познајем вашу драгу љубав коју показујете кроз службе краљевству ми. И дајем

---

³ На овом месту и Пуцић и Смичиклас имају *vui pode per li privilegi*, али у изворнику јасно стоји *prode* (лат. *prodo, prodere* – износити, истицати) и *servigi*.

⁴ Белешка која се заиста налази под тим датумом у Div. Not. 3, 207, објављена је у Т. Smičklas i dr., *Diplomatički zbornik* VIII, br. 444, str. 543–544. У њој се каже да су поменути српски посланици пред поименично наведеним сведоцима потврдили да им је благајник дубровачке општине исплатио *soldos grossorum venetorum sexcentos bonos et legales et de bono argento, quos comune Raugii ipsi domino regi solvere promisit in isto festo sancti Dimitri, quod fuit heri, pro Nicholao filio Marini de Petrena et pro Petro de Ribiča pro residuo mercati de Meçoa et de Lupinich, quod dicti Petrus et Nichola tenuerunt ab ipso domino rege*, те да су у краљево име разрешили Општину и све Дубровчане, укључујући самог Петра и Николу, *de dictis VIC perperis et de omni et toto eo quod dicta occasione petere vel exigere posset*.

Небојша Порчић

вам да видите. И када буду успостављена ваљана јемства, таква да могу да ми плате до Митровдана, пишите ми, јер ја их нећу пустити са двора краљевства ми све док не дође са ваше стране исправа о јемствима.

Извршена је исплата речених 900 перпера господину Паскви, епископу скадарском, и Јуреку Мирославићу, посланицима господина краља, и записана у овој истој свесци на четвртом листу уназад, дана 29. октобра.

II Друго писмо о закупу тргова Мачва и Липник (пре 16. фебруара 1321)

Вероватно због свог невеликог обима, друго писмо прошло је незапажено од низа истраживача који су се почев од средине XIX века бавили објављивањем српске грађе сачуване у Дубровачком архиву. Током једног од својих боравака у архиву забележио га је професор Сима Ћирковић, који је пре неколико година тај свој испис са себи својственом колегијалном предусретљивошћу уступио писцу ових редова. Писмо је према испису искоришћено у броју *Историјског часописа* посвећеном успомени на професора Ћирковића (у припреми). Сада, пошто су љубазношћу колега из Државног архива у Дубровнику добијени снимци оба документа, пружа се прилика за објављивање критичког издања.

Текст писма

Dominus comes fecit scribere ad futuri(!) rei memoriam quod serenissimus |2| rex Urossus misit licteras suas domino comiti et comuni Raugii, |3| sigillatas suo sigillo. Quarum licterarum tenor talis est:

5 |4| Al conte de Raugia misser Bartholomeo Gradonico ed a tucti çentili homini |5| ed a iudiçi. Si come lli tene li miei mercati de Maçoa e de |6| Lipinich Piero et Marino et Nicchola, unde sapie che |7| Nicchola m'a imcomplimente pagato la sua parte.

Que lictera hic est apposita.

Превод писма

Господин кнез постарао се да буде записано како би се памтило убудуће да је пресветли краљ Урош послао своје писмо господину кне-

зу и општини Дубровника, печашено својим печатом. Тог је писма садржај овакав:

Кнезу Дубровника господину Бартоломеју Градонику и свој властели и судијама. Пошто су Петар и Марин и Никола држали моје тргове Мачва и Липник, нека се зна да ми је Никола у потпуности платио свој део.

Писмо је овде похрањено.

Дипломатичке особености

Главна особеност писма из 1319. године огледа се у томе што оно представља један од ретких сачуваних примерака српских владарских писама чија се намена сводила на пренос обавештења, без примеса правних чинова као што су потврђивање или овлашћивање. Почетна инскрипција необична је утолико што помиње само кнеза, без других чинилаца власти у Дубровнику,⁵ али тај део могао је и да буде изостављен у преводу, тим пре јер је у канцеларевој уводној белешци дата потпунија верзија. Салутација је готово дословни превод салутације на српском сачуваног Милутиновог писма о подизању Светодмитарског дохотка 1320. године.⁶ Потом, иза уобичајене промулгације *да знате* (*sapite*) долази текст у ужем смислу код којег се пажња може скренути на донекле заповедни призив, постигнут употребом неког глагола у значењу *поверити* или *поручити* (*comecte*) и позивањем на раније извршене *службе* владару. Као што је најчешће случај код дубровачких преписивача, потпис није забележен, али не треба сумњати да се налазио на оригиналном документу.⁷

Писмо из 1321. године драгоцен је додатак скупини разрешних докумената у којој преузима место другог најстаријег познатог примерка, одмах иза писма краљице Јелене из 1304. Као и у Јеленином случају, реч је очигледно о једноделној разрешници сроченој у дипломатичкој форми писма. Стога почетак издавања дводелних разрешница, које су подразумевале састављање о једном чину разрешења два различита документа – повеље намењене да буде носилац доказне снаге у рукама бившег закупца и писма чија је сврха да обавести дубровачке власти да су рачуни измирени – засад остаје везан за време Стефана Дечанског. Упркос крајњој језгровитости и једноставности ди-

⁵ Уп. уобичајену интитулацију другог писма.

⁶ ССА 7 (2008) 13 (Н. Порчић).

⁷ Видети радове у нап. 16.

пломатичких састојака, по чему нема премца међу владарским разрешницама,⁸ овај документ ипак показује осећај за појединости посла који је њиме забележен – наводи тачне називе тргова који су закупљивани (што често није случај), имена првобитних закупаца, укључујући једног који је у међувремену умро, и податак да се ради о разрешењу само једног лица за његов део дуга. Као једина необичност формулара може се издвојити употреба промулгације на почетку диспозиције, уместо на једном од њених уобичајених места – испред експозиције или при крају диспозитивног дела.

Два временски и тематски веома блиска писма истог ауктора, од којих једно доживљава прво критичко издање, захтевају посебан осврт на околности у којима су настала, утолико пре што се и те околности одликују нарочитом сложености. Током највећег дела Милутинове владавине, насеља Мачва и Липник – прво смештено негде у оквиру истоимене данашње географске области, а друго на десној обали реке Дрине, око 15 км узводно од Зворника⁹ – припадала су држави Милутиновог брата и супарника у борби за српски престо, Драгутина. После Драгутинове смрти марта 1316, власт на том простору наследио је његов син Владислав, али у поближе неодређеном тренутку, можда још исте године, Милутин је затворио Владислава и преузео његове поседе. Тај чин изазвао је сукоб са суседном Угарском, од које је Драгутин својевремено и добио знатан део своје државе, укључујући Мачву. Најкасније до пролећа 1320. угарска војска потиснула је Милутина са већег дела спорног подручја – трг Мачва нашао се тада чврсто у угарским рукама, док је Липник остао у оквиру Србије. Тада створено стање није се више мењало до Милутинове смрти ујесен 1321.¹⁰

У сразмерно кратком раздобљу док је владао трговима чијим се закупом бави у својим писмима, Милутин није имао стабилне односе ни са средином из које су потицали закупци – градом Дубровником. Шта више, у лето 1317. године дошло је до оружаних сукоба. Многе појединости у вези са узроком, током и окончањем овог рата нису поз-

---

⁸ Исто.

⁹ Видети одељак *Топографски подаци*.

¹⁰ Синтетички приказ овог дела Милутинове владавине дат је у *ИСН I*, 472–475 (С. Ћирковић). Искрпну анализу више пута разматраног питања српско-угарског разграничења на овом подручју дао је М. Благојевић, *Насеља у Мачви и питања српско-угарске границе*, Ваљево. Постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 78–92. Видети такође у истом зборнику: С. Ћирковић, „Црна Гора и проблем српско-угарског граничног подручја“, 59–77.

нате јер у списима дубровачких власти из тог доба постоји празнина све до маја 1318. године, када је већ био постигнут споразум. О томе сведочи одлука Већа умољених од 30. маја да се пише Марину *de Cherpa*, Петру *de Boisella* и Николи *de Petrena* да, под претњом казне од 500 перпера, до Михољдана (29. септембра) исплате градским властима 1.000 перпера за које им је пресветли краљ Урош наредио и писао да треба да их исплате до краја марта, од трга који имају и држе од њега, на име надокнаде штета које је његова војска нанела отитини и грађанима Дубровника.¹¹

Упечатљива појединост да тројица Дубровчана држе под закупом краљев трг одмах по окончању, а можда чак и за време рата између краља и Дубровника, овде ипак пада у други план пред спознајом да се њихова лична имена поклапају са именима тројице закупаца наведених у писму из 1321. године, при чему је код Николе *de Petrena* и презиме (слов. Петронић) истоветно са једним од закупаца поменутих 1319. Када се томе дода да је први помен трга Мачва везан за дубровачку одлуку из 1313. године којом се за конзула у том месту именује Марин *de Cherpa*, као и да је *Boisella* искварени облик од *Ballislava*, презимена дубровачког рода чији је један од огранака користио презиме *Ribića* (Рибичић), добија се идентификација Петра, Марина и Николе из 1321. са личностима све тројице закупаца из 1318. и двојице од тројице закупаца из 1319, а с друге стране, открива да су предмет закупа из 1318. били тргови Мачва и Липник.¹² Ипак, у писму из 1319. године уместо Марина *de Cherpa* појављује се Гервасије Држић, а нејасно је и то како су Милутинови посланици у белешци од 29. октобра 1319. могли да изјаве да је дуг у потпуности исплаћен иако су добили само 600 перпера уместо 900, колико је краљ потраживао.

Решење највећим делом нуди сама белешка. Наиме, у њеној објављеној верзији изостављен је последњи одељак у ком се саопштава да су истом приликом посланици примили од Петра Рибичића, који је за себе рекао да наступа у својству јемца и платиоца Гервасија Држића и

---

¹¹ *Monumenta Ragusina* V, 109.

¹² Одлука из 1318. говори о *тргу* у једнини, али то се може приписати непрецизности састављача, за којег број тргова, ако га је уопште и знао, није ни био битан, или употреби речи *forum* у значењу самог тржног прихода (уп. *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* III, Zagrabiae 1972, 478). О личностима закупаца видети одељак *Просопографски подаци*.

Марина de Cherpa, још 300 перпера.¹³ Очигледно, Гервасије је на неки начин у тројној подели закупа спадао у исти део са Марином. Може се наслутити и како је до тога дошло – Гервасије Држић био је блиски рођак Марина de Cherpa,¹⁴ а овај је негде у то време преминуо. То се свакако десило пре 23. марта 1320. године, када су у Дубровнику одређени старатељи његовој деци,¹⁵ али можда и пре 29. септембра 1319. када у списку чланова дубровачког Великог већа у које су улазили сви пунолетни племићи нема његовог имена.¹⁶ У таквој ситуацији, да ли по неком договору међу закупцима или зато што се Милутин забринуо да ће остати ускраћен за трећину дуга, заједно са Рибичићем и Петронићем на српском двору задржан је и Држић. Ипак, његова улога замене огледа се јасно у писму забележеном 1321. године, где је српски краљ, издајући Николи Петронићу потврду да је платио све дугове, поново навео састав првобитне закупничке тројке – Петар, Марин и Никола.

У свим овим изворима ради се, дакле, о једном истом подухвату закупа тргова Мачва и Липник који је започео у неком тренутку пре марта 1318. године, када је истицао рок који је Милутин дао закупцима да од његових прихода исплате Дубровнику 1.000 перпера ратне одштете. Времена нису била наклоњена трговачком пословању – Милутиново преузимање бивших Драгутинових области морало је бар донекле да поремети привредне токове, а српско-дубровачки сукоб и споразум којим је он окончан ставили су закупце пред нове изазове. После опомене градских власти од 30. маја 1318. више нема вести о застоју у исплати одштете, па је вероватно да су закупци успели да изврше тај задатак, али онда је уследио нови ударац у виду српско-угарског рата. Заиста, 30. јула 1319. године постаје јасно да су са закупом наступиле озбиљне тешкоће, јер су тога дана дубровачке власти одлучиле да Ма-

---

¹³ Div. Not. 3, 207: Item, eodem modo et forma et coram dictis testibus dicta die contenti et confessi fuerunt se habuisse et recepisse de Petro de Ribica, plecio et pagatore Cherve de Dersa et Marini de Cherpa, ut Petrus dixit, perperos III^c.

¹⁴ Видети под *Просонографски подаци*.

¹⁵ *Monumenta Ragusina* V, 165. Податак да је Марин умро без тестамена указује на изненадну смрт, можда и под необичним околностима.

¹⁶ *Monumenta Ragusina* V, 151–154. Додуше, Марин у белешци од 29. октобра није означен као покојни, али и то што је он, који је 1313. био конзул у Мачви и чије су име дубровачке власти 1318. навеле на првом месту међу закупцима, сада стављен уз и иза Гервасија Држића указује на некакву крупну промену. Иначе, остала тројица купаца уредно су забележени у списку већника, при чему баш ниједан од њих није изабран ни на какву посебну функцију, што се, опет, може протумачити као још једна потврда да су већ тада били заточени на Милутиновом двору.

рин Петронић и његов таст треба да положи сва своја добра као јемство да ће *дати и платити краљу Урошу за Николу, сина реченог Марина, 300 перпера до наредног Митровдана.*¹⁷

Садржај ове одлуке пружа основ за претпоставку да је у то време у Дубровник већ приспело прво писмо краља Милутина којим се од Општине управо тражи да од закупаца обезбеди ваљана јемства да ће измирити свој дуг за Митровдан.¹⁸ Краљ је свакако изабрао тај датум зато што је тада иначе упућивао у Дубровник своје посланство ради подизања редовног годишњег дохотка који су Дубровчани плаћали српским владарима,¹⁹ а да би обезбедио да његови представници том приликом приме и тржни дуг, морао је тај свој захтев благовремено да саопшти. Дубровчани писмо нису одмах преписали, јер је њихов обичај био да бележе или чувају у оригиналу само она писма која су могла да имају доказну вредност. Дobar пример за то је писмо из 1321. године, које припада бројној скупини сачуваних потврда о исплати тржне закупнине познатих под називом разрешнице рачуна.²⁰ Милутиново писмо из 1319. не представља такву потврду, него, напротив, обавештење да дуг није исплаћен и захтев да се то учини. Тек после митровданског расплета, оно је у спрези са тада забележеном потврдом постало доказ и као такво је забележено – краљ је у свом писму тражио исплату 900 перпера, она је извршена и његови људи су то потврдили.

Теже је одгонетнути зашто се, упркос овој потврди, после петнаестак месеци у сасвим другој књизи појављује препис новог краљевог писма, несумњиво насталог знатно после митровданског поравнања,²¹ којим се само једном од некадашњих закупаца, Николи Петронићу, потврђује да је платио *свој део* дуга. Објављени па, колико се могло утвр-

---

¹⁷ *Monumenta Ragusina* V, 147.

¹⁸ Једини сигуран основ који само писмо пружа за датирање настанка, помен кнеза Уголина Јустинијана, не противи се оваквом решењу јер је Јустинијан ступио на дужност још маја 1318. године – *Monumenta Ragusina* V, 108.

¹⁹ М. Динић, *Дубровачки трибути – Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провисун браће Влатковића*, Глас СКА 168 (1935) 225–239.

²⁰ Већи број српских докумената ове врсте објављен је и коментарисан у ССА 1 и 2 (Н. Порчић) и ССА 7 и 8 (Д. Јечменица).

²¹ На то указује име новог дубровачког кнеза Бартоломеја Градоника, који је заменио Уголина Јустинијана најраније крајем фебруара 1320. године – *Monumenta Ragusina* V, 163.

дители, и необјављени извори не пружају о томе никакве назнаке.²² Уосталом, Петронићу је довољан разлог да такво писмо затражи могла да буде одредба дубровачког статута која је обавезивала сваког грађанина да измири сва дуговања произашла из пословних додира са владарима из унутрашњости.²³

На крају, потребно је размотрити да ли и у којој мери овако расплетена прича о закупу Мачве и Липника може да допринесе разрешавању замршеног питања хронологије српско-угарског рата с краја Милутинове владавине. Истраживачима су досад на располагању стајала четири податка – угарски прелазак преко Саве и освајање тврђаве Мачва извршени су по зимском времену, угарски краљ Карло Роберт је јуна 1319. већ био у прилици да награђује учеснике у том подухвату, септембра 1319. он се налазио са својом војском на реци Колубари, а најкасније у пролеће 1320. известио је папу да је освојио *краљевство Мачву*, то јест, Драгутинову бившу државу. Јованка Калић је прва уочила да се могу издвојити два похода – летњи „колубарски“ из 1319. и зимски „мачвански“ који је сместила у почетак исте године.²⁴ Сима Ћирковић је у први мах, ослањајући се између осталог на свој испис писма из 1321, претпостављао да су Угри у пролеће-лето 1319. освојили Мачву и продрли до Колубаре, да је Милутин потом повратио Мачву (која се онда јавља као предмет закупа), али да је она поново пала у угарске руке у зиму 1320.²⁵ Убрзо, можда схвативши да је писмо из 1321. у ствари епilog закупа који је окончан још о Митровдану 1319, Ћирковић је прихватио да је „мачвански“ зимски поход претходио „колубарском“ и предложио његово датирање у средњу од три зиме током којих је Милутин могао да влада Мачвом (1316/17, 1317/18. и 1318/19),²⁶ да би се у свом последњем осврту на ово питање приклонио ставу да је реч о зими 1318/19.²⁷

---

²² Против могућности да је после Митровдана 1318. Петронић наставио са закупом, на пример, Липника, говори податак да је марта 1320. он изабран за цариника дубровачког солског трга – *Monumenta Ragusina V*, 166.

²³ А. Соловјев, „Градски закон“ у *средњовековној Србији*, Архив ПДН 16 (1928) 344–346.

²⁴ Ј. Калић-Мијушковић, *Београд у средњем веку*, Београд 1967, 68–71.

²⁵ *ИСН I*, 474–475.

²⁶ С. Ћирковић, *Београд под краљем Душаном?*, Зборник Историјског музеја Србије 17–18 (1981) 38–42.

²⁷ Исти, *Земља Мачва и град Мачва*, Прилози КЈИФ 74, 1–4 (2008) 12–13.

Два писма краља Милутина о закупу тргова Мачва и Липник

Ако се узму у обзир овде саопштена сазнања о закупу мачванског трга, произлази да је зима 1317/18. најмање вероватан датум за борбе око Мачве, јер је Милутин очекивао да ће управо приходима који су тада прикупљани на мачванском и липничком тргу исплатити 1.000 перпера одштете Дубровнику. Ако су пак Угри освојили Мачву већ 1316/17, Милутин ју је, опет с обзиром на приходе које је од ње очекивао већ почетком 1318, морао повратити најкасније у року од неколико месеци. Иако то није невероватно, тешко је замислити да би се у таквим условима Дубровчани упустили у закуп, тим пре што је средином 1317. између њиховог града и српског краља беснео рат. Стога и у светлости података о закупу мачванског трга као највероватније решење остаје зима 1318/19. У том случају, Петар, Марин и Никола започели би свој закуп у ровитим, али дугорочно не тако безизгледним приликама после Милутиновог преузимања некадашњих Драгутинових територија.²⁸ Ипак, даљи развој догађаја, са ратном епизодом између Србије и Дубровника и надоласећим српско-угарским сукобом, није им ишао на руку, а када су Угри у зиму 1318/19. освојили Мачву, пословни подухват тројице Дубровчана доживео је крах. Притиснут ратним трошковима, Милутин је негде средином 1319. затражио закупнину, за чију потпуну исплату закупци једноставно нису довољно зарадили. Уследило је њихово затварање и краљев захтев Дубровнику да се обезбеди измирење дуга до Митровдана. Захтев је испуњен, а у међувремену је један од купаца умро. Најзад, можда и више од годину дана после тога, један од преостале двојице затражио је и добио од краља посебну писмену потврду да су заплети око злосрећног закупа северних српских тргова што се њега тиче заиста окончани.

Просопографски подаци

Под господином краљем Урошем у оба писма мисли се на Стефана Уроша II Милутина. У претходним бројевима *Старог српског архива* већ су обрађиване личности дубровачких кнежева **Уголина Јустинијана** и **Бартоломеја Градоника**, **канцелара Поне** и **Јурека** или **Ђурђа Мирославића**.

---

²⁸ Шта више, ако се имају у виду „стаж“ и истакнути положај који је Марин de Сегра имао у Мачви, не треба искључити ни могућност да је закуп започет још у Драгутиново или Владислављево време, те да је под новом влашћу једноставно продужен. Тиме се, чак, добија још разумљивије објашњење како су ова тројица Дубровчана „дозволили“ себи да се нађу у улози купаца у тако неповољним приликама.

Небојша Порчић

Петар Рибичић, 4 (страна), 9 (ред у издању); 6, 6 – дубровачки властелин, често називан и Петар de Ballislava или Bausella, по дубровачком властелинском роду чији су Рибичићи били огранак. Од првог помена 1296. године његова делатност везана је за трговачке подухвате у унутрашњости, најпре у области Брскова, а после непријатности које је имао поводом закупа Мачве и Липника (видети *Околности и време настанка писама*), у Босни. За Општину је обављао посланичке задатке на босанском двору, као и важне управне дужности. Последњи пут се спомиње 1336. године.

Извори и литература: *Monumenta Ragusina* II, V, према регистрима; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 357–360.

Никола Петронић, 4, 9; 6, 6 – дубровачки властелин, помиње се од 1303. до 1345. године. Његов стриц Матија Петронић је већ 1312. године пословао у Срему. После заплета који су забележени у овде приложеним писмима краља Милутина, Никола је изгледа углавном боравио у Дубровнику, где је постао један од највиђенијих племића свог времена. Упадљиво је да су се његове дужности у служби Општине често тицале безбедносних послова – заповедање стражом, регрутовање војника и морнара, одржавање реда приликом продаје соли Вла-сима и слично.

Извори и литература: *Monumenta Ragusina* I, II, V, према регистрима; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 357–360.

Гервасије Држић, 4, 9 – дубровачки властелин, помиње се од 1311. до 1335. године. Син Стефана Држића и Доброславе, рођене сестре Марина de Черга, можда је већ 1312. деловао са ујаком Марином у далекој Мачви, јер је тада један позив који му је упућен из Дубровника до њега путовао необично дугих 20 дана. Као Маринов рођак, сносио је последице његовог учешћа у неисплаћеној закупнини за Мачву и Липник. Породична блискост између Гервасија и Марина касније се огледала у својеврсном покровитељском односу који је Гервасије имао према свом очигледно знатно млађем брату од ујака, Мариновом сину Николи.

Извори и литература: *Monumenta Ragusina* I, V, према регистрима; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 189.

Пасква, епископ скадарски, 5, 21 – један у низу скадарских епископа који су у последњим годинама Милутинове владавине редовно упућивани у Дубровник ради подизања Светодмитарског дохотка. Пошто је 1318. године доходак подигао епископ Стефан, а 1320. епископ Петар, изгледа да је Пасква вршио ову дужност само око годину дана.

Литература: М. Динић, *Дубровачки трибути*, 227, нап. 16.

Два писма краља Милутина о закупу тргова Мачва и Липник

Марин, б, 6 – истоимени дубровачки властелин из породице Черпа или Rossino (Рузиновић), огранка познатог рода Менчетића. Његова пословна делатност јасно је повезана са тргом Мачва – 2. јуна 1313. именован је за конзула дубровачких трговаца у *Мачви и околним крајевима*, а из коментара уз ово писмо јасно је да се његов помен као закупца неког српског владарског трга 30. маја 1318. такође односи на то место (видети горе околности и време настанка). Изгледа да га је у том својству негде у другој половини 1319, а свакако пре 23. марта 1320, задесила изненадна смрт.

Извори и литература: *Monumenta Ragusina* I, V, према регистрима; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 177.

Установе и важнији појмови

У ранијим свескама *Старог српског архива* објашњавани су појмови: **кнез, Мало веће, Општина, канцелар, властела, судије, јемство, служба, посланик, трг, перпера.**

Топографски подаци

Мачва, б, 5 – средњовековно насеље, војно-управно средиште области која се по њему током XIII века почиње називати истим именом. Најкасније од почетка XIV века поприма и привредну улогу трга у којем делује дубровачка колонија. Постепено губи војни, а у другој половини XV века и привредни значај, после чега замире. Положај му није тачно утврђен, али свакако се налазило на десној обали реке Саве између ушћа Дрине и данашњег Шапца, при чему се морају имати у виду значајна померања речног корита у раздобљу од средњег века до данас.

Литература: С. Ћирковић, *Земља Мачва и град Мачва*, 3–20, са старијом литературом.

Липник, б, 6 – Насеље се први пут помиње управо у Милутиновом писму из 1319. године. Улазило је у састав најстарије средњовековне рударске области у Подрињу, која се простирала на десној обали реке, испод планина Борање и Јагодње. Делатност значајне дубровачке колоније потврђена је поменом католичке парохије 1346. године. Од друге половине XIV века, губи значај, а главно рударско и трговачко средиште у овој области постаје Црнча.

Литература: М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни* I, Београд 1955, 46–47. Уп. такође: М. Спремић, *Средњовековни рудници и тргови северозападне Србије – међусобна повезаност*, Ваљево. Постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 93–110.

Nebojša Porčić

Université de Belgrade
Faculté de Philosophie
Département d'Histoire

**DEUX LETTRES DU ROI MILUTIN SUR LE FERMAGE DES LIEUX DE
MARCHÉ DE MAČVA ET DE LIPNIK**

- (1) Vraisemblablement avant le 30 juin 1319 ;
(2) avant le 16 février 1321

Résumé

Ce travail propose une édition critique et un commentaire de deux lettres adressées à la ville de Dubrovnik (Raguse) par le roi de Serbie Milutin, respectivement en 1319 et 1321, au sujet du fermage des revenus royaux perçus sur les marchés de Mačva et de Lipnik. Dans la première, le roi demande que les trois fermiers ragusains lui versent la part de la ferme dont ils sont redevables, alors que dans la seconde, il confirme qu'un de ces mêmes fermiers a versé la somme due. Le commentaire inclut un rappel des circonstances historiques complexes entourant les guerres qui, en opposant la Serbie à Dubrovnik (1317-1318) puis à la Hongrie (1319), ont mis ces trois fermiers dans l'impossibilité de payer les sommes dues au souverain de Serbie, de sorte qu'ils ont été un certain temps retenus prisonniers à sa cour.

Mots clés : moyen-âge, lettres, Serbie, Dubrovnik, Mačva, roi Milutin.